

Peter Gavora osmdesátníkem

V únoru roku 2022 oslaví pedagog, lingvista a metodolog prof. PhDr. Peter Gavora, CSc., spolu s námi své životní jubileum – osmdesáté narozeniny. V časopiseckých rubrikách věnovaných personáliím se obvykle píše, že takové kulaté jubileum je příležitostí, abychom se ohlédli za jubilantovým životem a dílem. Peterův reálný život a jeho odborné aktivity se však vzpírají takovým frázím. Pokusím se tedy o téměř nemožné – o jeho lidský portrét zasazený do kontextu několika životních peripetii, jimiž si prošel.

Životní cesta. Peter vyrůstal v Bratislavě. Přesněji řečeno ve staré, mnohonárodnostní Bratislavě, kde děti spolu mluvily maďarsky, německy, některé i slovensky – a nepřišlo jim to divné. Jejich dětství se odehrávalo na pozadí končícího velkého válečného tažení, jež historici označují stručně: II. světová válka. Naštěstí pro některé z těchto dětí bylo tempo dějin rychlejší než úředně plánované deportace.

Peterova školní kariéra odpovídala padesátým létům a prošli jsme jí v té době jako žáci z naší generace všichni. Nejprve to byla osmiletá povinná docházka do základní školy, která byla zakončena závěrečnou zkouškou. Poté následovaly tři roky střední školy a nakonec maturita. Peter měl zájem pokračovat ve studiu na vysoké škole. Přihlásil se na Filozofickou fakultu Univerzity Komenského

v Bratislavě, ale byl přijat jen podmíněně. Podmínka zněla: nejprve odpracovat jeden rok v dělnickém prostředí, aby se sblížil s dělnickou třídou. Podmínku splnil, a proto mohl v roce 1960 nastoupit na fakultu. Zvolil si dva jazykové obory – anglistiku a slovakistiku. Fakultu úspěšně absolvoval v roce 1965 s titulem promovaný filolog. Tím skončilo jeho první životní období – studium.

Záhy přišlo období druhé – pedagogické působení. Začal učit na střední ekonomické škole, ale přitahovala ho víc práce na škole vysoké. Přešel tedy na Pedagogickou fakultu v Nitrě, kde vyučoval angličtinu. Získané zkušenosti později zužitkoval např. v publikaci *Didaktika angličtiny* (Repka & Gavora, 1987). V roce 1968 se vrátil do Bratislavy a na své mateřské fakultě nastoupil do Pedagogického ústavu, kde se začal věnovat oboru, který mu o mnoho let později přinesl uznání odborné komunity – pedagogice. Zmíněné pracoviště Filozofické fakulty UK se v roce 1973 transformovalo do podoby výzkumného pracoviště a pod názvem Ústav experimentální pedagogiky bylo začleněno do rámce Slovenské akademie věd. (Tam už deset let fungoval Ústav experimentální psychologie SAV.)

Tím začala jeho třetí životní etapa – etapa vědecké pracovníka. Byl na ni už trochu připraven a navíc nebyl na výzkumné

aktivity sám. Společně s ním v nově zřízeném ústavu pracovali mladí badatelé různých profesí (pedagogové, oboroví didaktici, matematici). Ústav sestával z několika oddělení. Jak to doba normalizace vyžadovala, bylo zde mj. oddělení zaměřené na výzkumy mladé generace, dále oddělení komunistické výchovy a další. Peter byl svým zaměřením i lokalizací jinde. Působil na detašovaném pracovišti, které sídlilo na Banskobystrické ulici a od roku 1979 se věnovalo výzkumu komunikace mezi učitelem a jeho žáky.

Ústav experimentální pedagogiky SAV v Bratislavě a Pedagogický ústav J. A. Komenského ČSAV v Praze měly smlouvu o vzájemné spolupráci včetně setkávání pracovníků. Bylo tedy přirozené, že v polovině sedmdesátých let jsme se s Peterem seznámili na nějaké společné akci a začalo dlouholeté přátelství. Neformální spolupráce probíhala nejen s ním osobně, ale s řadou jeho spolupracovníků. Spojovalo nás výzkumné téma pedagogická komunikace, spojovala nás snaha podívat se na toto téma jinak, než u nás bylo zvykem, a přiblížit se novým pojetím výzkumu vyspělým zemím. Diskutovali jsme o metodologických problémech zkoumání aktivit ve vyučovací hodině, setkávali jsme se na konferencích, oponenturách, kongresech, celostátních seminářích o interakci učitel–žáci. Po několika letech vyšly souběžně dvě publikace: *Pedagogická komunikácia v základnej škole* (Gavora et al., 1988) a *Sociální a pedagogická komunikace ve škole* (Křivohlavý & Mareš, 1989); jsou výsledkem této spolupráce. Nedlouho po sametové revoluci však byly

oba zmíněné ústavy „shora“ zrušeny, neboť část jejich produkce (ale ne celá!) byla zaměřena spíše ideologicky než vědecky.

Peter Gavora proto v roce 1992 přešel na Pedagogickou fakultu Univerzity Komenského a tím vstoupil do čtvrté etapy svého života, která trvala dvacet let. Byla to etapa vysokoškolského učitele a posléze také akademického funkcionáře. Počátky na fakultě nebyly pro něj snadné. Rozhodl se podat žádost o habilitaci v oboru Pedagogika, neboť měl za sebou bohatou publikační činnost (6 monografií, 24 článků v odborných českých a slovenských pedagogických časopisech, 3 články v západoevropských časopisech a 11 statí ve sbornících). Všechny posudky jeho habilitační práce byly kladné, diskuse probíhala v poklidu, ale v tajném hlasování na vědecké radě fakulty nezískal potřebnou většinu hlasů. Kládl jsem si tehdy otázku Proč? Domnívám se, že důvody byly přinejmenším tři: nebyl na fakultě dlouho, mnozí přítomní ho blíž neznali; přišel „odjinud“, z výzkumu; měl velmi kvalitní publikační činnost, s níž se řada tehdejších členů vědecké rady mohla jen obtížně srovnávat. Zřejmě některým „vadí“. Neúspěch ho sice zasáhl, ale neodradil. A tak v roce 1996 na téže fakultě úspěšně habilitoval. Jeho domovským pracovištěm se stala Katedra pedagogiky, na níž se dobře zabydlel. Přednášel, vedl semináře, vedl diplomové práce; velmi rád pracoval s doktorandy.

Sametová revoluce otevřela lidem dveře do světa a vybědla k zahraniční spolupráci. Peter (díky své jazykové vybavenosti) mohl bez problémů této svobody

využívat. Účastnil se mnoha zahraničních kongresů, podílel se významně na vědecké spolupráci své fakulty s badateli v USA. Na fakultě si vydobyl odborný kredit, jenž vyústil v nabídku jednoho z děkanů, aby se stal proděkanem pro vědeckou činnost. Peter po delším váhání nabídku přijal a pustil se (s důkladností sobě vlastní) do koncepční a organizační práce. Pozměnil fungování vydavatelství fakulty, inovoval doktorské studium, podílel se na zavádění kreditového systému, motivoval pracovníky fakulty, aby rozšířili a zkvalitnili svou vědecko-výzkumnou činnost, a sám šel příkladem. Byl náročný na spolupracovníky, ale především na sebe. Mnohým, kteří si zvykli na „pohodlný živoř“, se to nelíbilo. Opět některým „vadil“, ale zvykali si. V roce 2004 dosáhl vědecko-pedagogického titulu profesor v oboru Pedagogika.

Zdálo se, že vše v jeho životě i na fakultě směřuje do šťastného údobí. Fakulta v té době patřila k předním pedagogickým zaměřeným fakultám na Slovensku. Na katedře si ho vážili a on měl čas i chuť vedle své učitelské práce bádát a psát. Přišel však rok 2011 a do vedení fakulty se dostalo nové, mladší, velmi radikální vedení a začaly změny. Peter v té době přešel na Katedru předškolní a elementární pedagogiky, kde působil jeden rok. Jenomže situace na fakultě gradovala. Vedení fakulty vypsaló hromadná výběrová řízení na všechna učitelská místa. Ten, kdo chtěl na fakultě dál pracovat, se musel přihlásit do výběrového řízení a komise jmenovaná novým vedením fakulty rozhodovala, zda jedinec bude pokračovat ve své práci.

Toto „personální zemětřesení“ mělo vážné dopady: část pracovníků sice prošla úspěšně, ale část neprošla a na fakultě skončila. Část se do výběrového řízení ani nepřihlásila a hledala si nového zaměstnavatele. Další část sice výběrovým řízením prošla, ale když viděla, co se na fakultě děje, odešla raději pryč. Peter Gavora si vyslechl toto „stanovisko“: jako starší a vlastně neperspektivní pracovník může zůstat na fakultě jenom do konce kalendářního roku a k 1. lednu 2012 jeho pracovní poměr skončí. Jeho dvacetiletá práce administrativním rozhodnutím nového vedení definitivně skončila. A nebyl sám. V době odchodu Petera Gavory odešlo z fakulty 57 akademických pracovníků. Výsledek provedených změn lze shrnout takto: postavení bratislavské Pedagogické fakulty UK se v rámci Slovenska personálně i odborně zhoršilo.

Pro Petera se rokem 2012 rozběhla pátá životní etapa, která se odehrává v České republice. Část bývalých pracovníků Pedagogické fakulty Univerzity Komenského po absolvovaném „personálním zemětřesení“ přešla do Zlína, na Fakultu humanitních studií Univerzity Tomáše Bati. Protože věděli, co se v Bratislavě stalo, nabídli Peterovi místo na zmíněné fakultě; zde úspěšně pracuje dodnes. Zpočátku působil v Centru výzkumu, které se věnuje základnímu a aplikovanému výzkumu. V posledních letech pracuje na Katedře školní pedagogiky, kde kromě výzkumné činnosti může učit studenty a doktorandy. Rok 2013 věnoval přípravě doktorského studijního programu a o rok později už se fakultě podařilo akreditovat

doktorské studium v oboru Pedagogika; on se stal jeho prvním garantem. Od té doby už studium úspěšně absolvovala řada doktorandů. Peter vyučuje v pregraduálním i doktorském studiu, bádá, publikuje.

Osobnostní charakteristiky. Z toho, co bylo uvedeno v předchozích odstavcích, vyplývá, že Peter neměl jednoduchý život. Čas od času zažil nepříjemné situace a musel se s nimi vyrovnat. Jaký je to člověk? Ti, kteří s ním léta spolupracovali, se shodují na těchto individuálních charakteristikách: je vzdělaný, tvořivý a současně skromný, houževnatý, pracovitý, nezištný, spolehlivý, rozvážný. Je odolný vůči zátěžovým situacím, i když ho to stojí (vzhledem k jeho vnitřní citlivosti) dost úsilí. Má velký cit pro jazyk (ať už je tím jazykem slovenština, maďarština nebo angličtina). Je pro něj příznačný kulturní rozhled: nejen po literatuře, ale také po výtvarném umění a hudbě (včetně jazzu). A pak je tady ještě jeden rys, který bych z nedostatku vhodných slov nazval světoobčanstvím. Peter procestoval svět, seznámil se s kulturou různých zemí, s vědeckými názory, výzkumnými zvyklostmi a vzdělávacími praktikami rozdílných států. Nenechal se jimi zaskočit ani oslnit, ale dopracoval se k určitému nadhledu, který prolíná jeho vystupováním a výkladem: vzbuzuje v posluchačích důvěru.

V mezilidském styku je přátelský, laskavý, taktní až velkorysý. Vyzařuje z něj noblesa a k údivu některých příslušníků nejmladší generace jakýsi „prvorepublikový šarm“. Má smysl pro humor a využívá ho při přednáškách, v konferenčních referátech, ba i při psaní učebnic. V jeho

jednání nebývá snaha na sebe upozornit, prosadit se, „zviditelnit se“; v řadě situací je spíš plachý. Při jednání s kolegy i se studenty je pro něj typická snaha naslouchat druhým, pochopit jejich pohled na věc. Pokud se na něj někdo obrátí s prosbou o radu, neodmítá, nevyvyšuje se; trpělivě vysvětluje a radí. Je otevřen odborné spolupráci (nejen v rámci jednoho státu, nejen v rámci tradiční česko-slovenské spolupráce, ale také v rámci široké mezinárodní spolupráce). Pokud kritizuje, činí tak se snahou pomoci, nikoli se snahou zranit, zdeptat. Je však zásadový: v případě nekorektního jednání jednotlivce či nekvalitního či „odbytého“ textu bývá přísný, nekompromisní k nedostatkům.

Jeho dílo. Peter Gavora je pracovitý člověk, a proto není divu, že jeho publikační produkce je rozsáhlá. Její velká část je orientována na empirické výzkumy. Peterovy knihy i články svědčí o zvládnutí kvantitativního přístupu (včetně statistického zpracování dat), ale rovněž o zvládnutí celé škály kvalitativních postupů, včetně příslušné metodologie. Nepublikuje pouze vědecké texty pro malý okruh odborníků, ale se stejnou pečlivostí píše učebnice a metodologické příručky pro studenty a začínající badatele. Jeho způsob prezentování odborných poznatků vystihl svého času Jan Průcha, když napsal: „Každý, kdo čte něco z dílny Petera Gavory, musí obdivovat jeho způsob výkladu, jeho styl prezentování vědy. Píše velmi přesně, ale jasně; i složité problémy vkládá tak, aby jim čtenáři rozuměli. Totéž se týká jeho vystoupení na konferencích; je požitek ho poslouchat“ (Wiegerová, 2011, s. 9).

Práce, které během desítek let publikoval, jsou početné. Pokusím se je strukturovat do dvanácti tematických okruhů, které jsou řazeny podle doby, kdy se jimi zabýval. Zvolené uspořádání může čtenářům přiblížit Peterovu odbornou cestu.

Didaktika cizích jazyků bylo první téma, kterému se Peter už od začátku 70. let minulého století věnoval. Všiml si mj. kognitivních aspektů vyučování angličtiny, komunikativní kompetence žáků, cizojazyčných schopností žáků, postavení gramatiky v cizojazyčném vyučování. Byl spoluautorem *Didaktiky angličtiny* (Repka & Gavora, 1987).

Pedagogická komunikace. Téma, s nímž Peter Gavora a jeho spolupracovníci výrazně vstoupili do hájemství pedagogiky. Výstupem jejich snažení byla především výše zmiňovaná monografie *Pedagogická komunikácia v základnej škole* (Gavora et al., 1988). Hlavní autor pro ni vytvořil pracovní model pedagogické komunikace ve škole a rozpracoval metodologické aspekty zkoumání této specifické komunikace. Výzkumně se sám zaměřil na porozumění textu ze strany žáků. Později přidal širší pohled – učitelovu individuální koncepci vyučování (Gavora, 1990).

Učení z textu a porozumění textu. O tyto problémy se Peter začal zajímat od konce 80. let. Už mu nešlo o lingvistický pohled, nýbrž o žákovské učení, které je zprostředkováno textem. Studoval pojmy typu pedagogický text, vnímání textu žáky, porozumění textu žáky, uspořádání informací, žákovské selektování informací z textu, zapamatování textu, metakogni-

tivní procesy u žáků. Jedním z důležitých výstupů byla publikace *Žiak a text* (Gavora, 1992a).

Žákovské interpretování světa a učiva, žákovské „naivní teorie“ učiva. Začátkem 90. let se jeho pozornost obrátila k žákovu svébytnému chápání učiva, kterému se musí naučit. Upozornil, že se žáci liší v tom, jak si „pro sebe“ interpretují svět a také poznatky, které jim škola předkládá (Gavora, 1992b, 1992c). O žákově privátním chápání světa a učiva toho učitelé moc nevědí; často se spokojují s tím, že jim žák reprodukuje to, co bylo ve výkladu, v sešitě či v učebnici, třebaže si sám myslí něco jiného.

Kritické myšlení a žáci. V polovině 90. let začal Peter spolu se spolupracovnicí studovat kritické myšlení žáků a možnosti jeho rozvíjení. Bylo to téma v domácím prostředí nové, protože po velmi dlouhém období to byla „socialistická škola“, která poznatky a názory žákům předkládala k věření; nesmělo se o nich pochybovat. Teprve po sametové revoluci začaly do výuky pronikat prvky diskuse jak mezi učitelem a žáky, tak mezi žáky navzájem a bylo třeba tento přístup odborně propracovat (Gavora, 1995a, 1995b).

Metodologie pedagogického výzkumu. S přibývajícím roky od sametové revoluce bylo stále jasnější, že studenti fakult připravujících učitele v Čechách i na Slovensku potřebují novou učebnici metodologie pedagogického výzkumu. Tohoto nesnadného úkolu se Peter rád ujal a roce 1996 taková učebnice vyšla poprvé (Gavora, 1996). Poté vycházela v opakovaných slovenských i českých vydáních. Později ji

autor přepracoval do podoby elektronické učebnice, snadno dostupné studentům na internetu (Gavora, 2010). Zmíněná elektronická učebnice je zájemcům k dispozici dodnes.

Kvalitativní výzkumy. Peterovou zásluhou je, že slovenská a česká pedagogika si na konci 90. let začala uvědomovat, že tradiční kvantitativní přístup ke zkoumání pedagogických jevů (založený především na dotaznících) zdaleka nestačí. Je třeba, aby si badatelé osvojili rovněž kvalitativní metody. Proto předložil odborné veřejnosti příklady solidního kvalitativního výzkumu (např. Gavora, 1999, 2001) a potom nabídl zájemcům ucelenou monografii (Gavora, 2006).

Tvorba slovníků a odborné pedagogické terminologie. Na semináři o pedagogické interakci a komunikaci v roce 1991 v Hradci Králové se zrodila myšlenka připravit překladový slovník, který by zájemcům umožnil porozumět odborným pedagogickým termínům při čtení a překládání anglicky psaných textů. S Peterem Gavorou jsme začali tuto myšlenku uskutečňovat a výsledkem byly dva slovníky: anglicko-slovenský (Gavora & Mareš, 1996) a anglicko-český (Mareš & Gavora, 1999).

Pedagogická diagnostika žáků je další téma, které logicky vyplynulo z Peterovy vysokoškolské výuky budoucích učitelů. Začátky jeho odborného zájmu o pedagogickou diagnostiku nalezneme už na konci 90. let (Gavora, 1999) a plně toto téma rozpracoval zhruba o deset let později (Gavora & Braunová, 2010; Gavora, 2011).

Školní gramotnost a funkční gramotnost. Na počátku nového tisíciletí Peter začal intenzivněji spolupracovat s pracovníky Slovenské akademie věd. Jedním ze zajímavých témat byl širší pohled na pojem gramotnost a na její typy u žáků (Zápotočná & Gavora, 2002; Gavora & Zápotočná, 2003).

Interakční styl učitelů. Na počátku 21. století Petera i mne zaujala tato myšlenka: kromě možnosti sledovat průběh pedagogické komunikace mezi učitelem a žáky, všimát si různých situací, které ve vyučovací hodině vznikají, existuje také jiný přístup. Zajímá se o zvláštnosti učitele samotného, o jeho styl jednání se žáky. Interakčním stylem učitele se rozumí relativně stabilní charakteristika učitele v různých situacích, v různých hodinách. Pohled, který rozpracovávali nizozemští badatelé na univerzitě v Utrechtu seskupení kolem prof. Wubbelse, Petera a mne inspiroval. Se souhlasem autorů originální teorie a originální diagnostické metody jsme obojí převedli do slovenského a českého prostředí a výzkumně ověřili (Gavora, Mareš & den Brok, 2003; Mareš & Gavora, 2004).

Učitelova self-efficacy. Pojem, jehož autorem je kanadský sociální psycholog A. Bandura, se nesnadno překládá do češtiny. Peter se spolupracovníky se výzkumem tohoto psychologicky zajímavého jevu začal zabývat na konci prvního desetiletí 21. století (Gavora, 2008, 2011b). Hlavní výsledky se dostavily v době, kdy už působil na Univerzitě T. Bati ve Zlíně (Wiegerová et al. 2012; Gavora et al., 2020).

Peter Gavora dnes patří mezi známé odborníky jak na Slovensku, tak v České republice. Jeho knihy opakovaně vycházejí ve slovenštině i v češtině a stále si nacházejí své čtenáře. Váží si ho nejen odborná komunita; jeho jméno znají učitelé, ale i studenti, kteří se na povolání učitele teprve připravují. Karel Čapek v roce 1934 napsal varující zamyšlení: „Ještě si dost neuvědomujeme, že při své zeměpisné a politické exponovanosti se nacházíme v ustavičném a nuceném stavu soutěže s ostatním světem... Neklademe sami na sebe tak vysoká měřítka, jaká bychom

měli, a nežádáme ani na druhých tak dobrý výkon, jakého by byli schopni. Často se zdá, že u nás ani není dost poptávky po nějakém vynikání; nežádáme to na lidech a pohlížíme skoro s nedůvěrou na ty, kteří usilují o něco víc než o průměrný výkon. Nadaní lidé se u nás až příliš často potkávají s překážkami, které neleží v poměrech, nýbrž v lidech a v jejich nevěli ocenit vyšší výkon“ (Čapek, 1966, s. 252–253). Setkal se s tím i Peter Gavora, ale nakonec se s překážkami vyrovnal a dospěl až k posttraumatickému rozvoji. Může tedy být inspirací i nám.

prof. PhDr. Jiří Mareš, CSc.

Univerzita Karlova, Lékařská fakulta v Hradci Králové, Ústav preventivního lékařství;

e-mail: mares@kfbk.cuni.cz

VYBRANÉ PUBLIKACE

- Čapek, K. (1966). Kam jde Československo? In *Od člověka k člověku III* (s. 251–255). Praha: Československý spisovatel.
- Gavora, P. (1990). Učitelova individuálna koncepcia vyučovania. *Pedagogická revue*, 42(3), 283–293.
- Gavora, P. (1992a). *Žiak a text*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvá.
- Gavora, P. (1992b). Naivné teórie dieťaťa a ich pedagogické využitie. *Pedagogika*, 31(1), 95–102.
- Gavora, P. (1992c). Žiak kreslí Európu: interpretácia sveta dieťaťom a výchova. *Pedagogická revue*, 44(3), 196–208.
- Gavora, P. (1995a). Kritické myslenie – prehľad situácie v zahraničí. In Z. Kolláriková (Ed.), *Výchova ku kritickému mysleniu – teória a prax* (s. 7–22). Bratislava: Štátny pedagogický ústav.
- Gavora, P. (1995b). Kritické myslenie v škole alebo koľko rokov má kapitán. *Pedagogická revue*, 47(1/2), 17–25.
- Gavora, P. (1996). *Výskumné metódy v pedagogike*. Bratislava: Univerzita Komenského.
- Gavora, P. (1999a). Metodika výskumu životného príbehu učiteľa. *Školský psychológ*, 9(3/4), 53–57.
- Gavora, P. (1999b). *Akí sú moji žiaci? Pedagogická diagnostika žiaka*. Bratislava: Práca.
- Gavora, P. (2001). Výskum životného príbehu: učiteľka Adamová. *Pedagogika*, 51(3), 352–368.

- Gavora, P. (2002). Gramotnosť: vývin modelov, reflexia praxe a výskumu. *Pedagogika*, 52(2), 171–181.
- Gavora, P. (2006). *Spríevodca metodológiou kvalitatívneho výskumu*. Bratislava: Regent.
- Gavora, P. (2008). Učiteľovo vnímanie svojej profesijnej zdatnosti (self-efficacy): prehľad problematiky. *Pedagogika*, 58(3), 222–235.
- Gavora, P. (2011a). Zisťovanie profesijnej zdatnosti učiteľa pomocou dotazníku OSTES. *Pedagogika.sk*, 2(2), 88–107.
- Gavora, P. (2011b). Measuring self-efficacy of in-service teachers in Slovakia. *Orbis Scholae*, 5(2), 79–94.
- Gavora, P., & Braunová, J. (2010). Adaptácia Dotazníka organizačnej klímy školy (OCDQ-RS). *Pedagogická orientace*, 20(1), 39–59.
- Gavora, P. et al. (1988). *Pedagogická komunikácia v základnej škole*. Bratislava: Veda.
- Gavora, P. et al. (2010). *Elektronická učebnica pedagogického výskumu*. Bratislava: Univerzita Komenského. Dostupné z www.e-metodologia.fedu.uniba.sk
- Gavora, P. et al. (2020). *Self efficacy v edukačných súvislostiach II*. Zlín: Fakulta humanitných štúdií Univerzity T. Bati.
- Gavora, P., & Mareš, J. (1996). *Anglicko-slovenský pedagogický slovník*. Bratislava: Iris.
- Gavora, P., Mareš, J., & den Brok, P. (2003). Adaptácia Dotazníka interakčného štýlu učiteľa. *Pedagogická revue*, 55(2), 126–145.
- Gavora, P., & Zápotočná, O. (2003). *Gramotnosť: vývin a možnosti didaktického usmerňovania*. Bratislava: Univerzita Komenského.
- Křivohlavý, J., & Mareš, J. (1989). *Sociální a pedagogická komunikace ve škole*. Praha: SPN.
- Mareš, J., & Gavora, P. (1999). *Anglicko-český pedagogický slovník*. Praha: Portál.
- Mareš, J., & Gavora, P. (2004). Interpersonální styl učitelů: teorie, diagnostika a výsledky výzkumů. *Pedagogika*, 54(2), 101–188.
- Repka, R., & Gavora, P. (1987). *Didaktika angličtiny*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľství.
- Szabolcs, É., Gavora, P., Loesch, L. (2004). *Angol-magyar-szlovák pedagógiai terminológiai szótár / English-Hungarian-Slovak Educational Dictionary / Anglicko-maďarsko-slovenský pedagogický slovník*. Budapest: Eötvös József Könyvkiadó.
- Wiegerová, A. (Ed.). (2011). *Keď sa povie „profesor“*. Bratislava: OZ V4.
- Wiegerová, A. (Ed.). (2012). *Self-efficacy (osobne vnímaná zdatnosť) v edukačných súvislostiach*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo.
- Zápotočná, O., & Gavora, P. (2002). *Metodika pozorovania a hodnotenia raných prejavov gramotnosti*. M. M. Clay: *Manuál k administrácii*. Bratislava: Kabinet výskumu sociálnej a biologickej komunikácie SAV.